

առարկա է հանդիսացել պետական իշխանության ճյուղերի համակարգից դուրս այլ մարմինների ստեղծման հարցը: ՄԳ-ը 2007թ. հունվարի 16-ի ՄԳՈ 673-րդ որոշմամբ նշել է, որ երբեմն անհրաժեշտ է ստեղծել անկախ ինքնակարգավորվող մարմիններ, որոնք ընդգրկված չեն պետական իշխանության որևէ ճյուղի համակարգում: ՄԳ-ը գտնում է, որ իշխանությունների բաժանման սկզբունքը չի բացառում տնտեսական գործունեության ազատության և ազատ տնտեսական մրցակցության պայմաններում կառավարման այնպիսի գործառույթի առկայությունը, ինչպիսին անկախ կարգավորումն է: Միաժամանակ ՄԳ-ը նշում է, որ այն որպես պետական կառավարման գործառույթ՝ 2005թ. խմբ. Սահմանադրության 5-րդ հոդվածի համաձայն՝ ենթակա է հավասարակշռման իշխանության օրենսդիր, գործադիր և դատական մարմինների գործառնական, հակակշռող և զսպող լիազորությունների շրջանակներում¹: ՄԳ-ի վերը նշված որոշումից բխում է, որ անկախ ինքնակարգավորվող մարմինների՝ գոյությունը դիտարկվում է իշխանությունների բաժանման և հավասարակշռման սկզբունքի համատեքստում, եթե այդ մարմինները իշխանության ճյուղերի կողմից գործառնական, հակակշռող և զսպող լիազորությունների միջոցով հավասարակշռվում են:

ՀՀ-ում սահմանադրական զարգացումների արդյունքում պետական իշխանության մարմինների համակարգում մույնպես ստեղծվեցին անկախ մասնագիտական գործառույթներ իրականացնող մարմիններ: 1995թ. Սահմանադրությամբ պետական իշխանության օրենսդիր, գործադիր և դատական ճյուղերի համակարգից դուրս գործող այլ մարմիններ չէին նախատեսվել: 2005թ. խմբ. Սահմանադրությամբ նախատեսվեցին որոշ պետական մարմիններ՝ Մարդու իրավունքների պաշտպան, Վերահսկիչ պալատ, Հեռուստատեսության ոլորտը կարգավորող հանձնաժողով, որոնք չնայած այն հանգամանքին, որ համարվում էին անկախ, այնուամենայնիվ կառուցակարգային առումով գտնվում էին օրենսդիր իշխանությանը վերաբերող սահմանադրական գլխում, ինչը անտրամաբանական էր և հիմնավորված չէ:

Պետական իշխանության մարմինների համակարգում ԱՍՄ-ների ինստիտուցիոնալ տեղի հետ կապված անորոշությունը որոշ չափով հստակեցվեց 2015թ. խմբ. Սահմանադրությամբ, որով պետական իշխանության ճյուղերի համակարգերից դուրս նախատեսվեցին անկախ մասնագիտական գործառույթներ իրականացնող մարմիններ՝ ԱՍՄ-ներ: ԱՍՄ-ներին բնութագրող հիմնական հատկա-

նիշները բացահայտելու նպատակով անհրաժեշտ է համակողմանի վերլուծության արդյունքում քննարկել պետական իշխանության մարմինների համակարգում դրանց ստեղծման անհրաժեշտության հիմնավորվածության, գործառույթների շրջանակի, գործունեության երաշխիքների հետ կապված հարցերը: 2015թ. խմբ. Սահմանադրությամբ նախատեսվել են հետևյալ անկախ սահմանադրական մարմինները՝

- «*Մարդու իրավունքների պաշտպան*» (այսուհետև՝ ՄԻՊ). անկախ պաշտոնատար անձ է, իրականացնում է պետական և ՏԻՄ-երի ու պաշտոնատար անձանց, իսկ օրենքով սահմանված դեպքերում՝ նաև կազմակերպությունների կողմից մարդու իրավունքների և ազատությունների պահպանումը, նպաստում է խախտված իրավունքների և ազատությունների վերականգնմանը, իրավունքներին ու ազատություններին առնչվող նորմատիվ իրավական ակտերի կատարելագործմանը:

- «*Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով*» (այսուհետև՝ ԿԸՀ). անկախ պետական մարմին է, կազմակերպում է Ազգային ժողովի և ՏԻՄ-երի ընտրությունները, հանրաքվեները, ինչպես նաև վերահսկողություն է իրականացնում դրանց օրինականության նկատմամբ:

- «*Հաշվեքննիչ պալատ*» (այսուհետև՝ ՀՊ). անկախ պետական մարմին է, հաշվեքննություն է իրականացնում պետական բյուջեի և համայնքային բյուջեների միջոցների, ստացած փոխառությունների ու վարկերի, պետական և համայնքային սեփականության օգտագործման օրինականության և արդյունավետության նկատմամբ:

- «*Կենտրոնական բանկ*» (այսուհետև՝ ԿԲ). օրենքով իրեն վերապահված գործառույթները իրականացնելիս անկախ է, հիմնական նպատակներն են գների և ֆինանսական կայունության ապահովումը, կենտրոնական բանկը մշակում, հաստատում և իրականացնում է դրամավարկային քաղաքականության ծրագրերը:

- «*Հեռուստատեսության և Ռադիոյի հանձնաժողով*» (այսուհետև՝ ՀՌՀ). անկախ պետական մարմին է, ապահովում է հեռարձակվող լրատվության միջոցների ազատությունը, անկախությունը և բազմազանությունը, վերահսկում է հեռուստաընկերությունների և ռադիոընկերությունների գործունեությունը (Սահմ. 191-200-րդ հոդվածներ)²:

Կատարված սահմանադրական փոփոխությունների համատեքստում քննարկման առարկա է հանդիսանում պետական իշխանության մարմինների համակարգում ԱՍՄ-ների ստեղծման անհրաժեշտության հիմնավորվածության հարցը, մաս-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

նավորապես՝ արդյոք՞ հնարավոր չէ ԱՍՄ-ների գործառնությունների իրականացումը վերապահել գործադիր իշխանության մարմիններին: Այս առումով կարծում ենք, որ գործադիր իշխանության մարմինների կողմից որոշ գործառնություններ չեն կարող արդար և արդյունավետ կերպով իրականացվել, քանի որ առկա են մի շարք գործոններ, որոնք ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն ազդում են այդ գործառնությունների իրականացման վրա: Հետևաբար՝ պետական իշխանության որոշ գործառնությունների իրականացումը անհրաժեշտ է վերապահել այնպիսի մարմինների, որոնք պետական իշխանության մարմիններից, այդ թվում՝ գործադիր իշխանության մարմիններից կունենան ինստիտուցիոնալ և գործառնության անկախություն և հնարավոր ազդեցություններից զերծ մնալու երաշխիքներ:

ՀՀ-ում կատարված սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում՝ պետական իշխանության մարմինների համակարգում ԱՍՄ-ների ստեղծման անհրաժեշտությունը առարկայական դարձնելու նպատակով դիտարկենք ընտրությունների կազմակերպման գործառնության իրականացումը: Լայն առումով ընտրությունների կազմակերպումը գործադիր իշխանության գործառնություն է, սակայն գործադիր իշխանության մարմինների կողմից ընտրությունների կազմակերպման գործառնության իրականացումը իրական վտանգ է ներկայացնում, խնդիրը կայանում է նրանում, որ գործադիր իշխանության մարմինները ունեն լայն հնարավորություն իրենց տիրապետության տակ գտնվող վարչական և ֆինանսական լծակները ընտրությունների կազմակերպման գործընթացում օգտագործման համար: Ընդ որում, այդ լծակները առավել հավանական է, որ կօգտագործվեն իշխող քաղաքական ուժի քաղաքական նպատակների իրականացման համար: Հաշվի առնելով վերոնշյալ խնդիրները՝ ակնհայտ է դառնում, որ ընտրությունների կազմակերպման և այդ գործընթացի նկատմամբ վերահսկողական գործառնության իրականացումը անհրաժեշտ է վերապահել այնպիսի մարմնին, որը պետական իշխանության մարմիններից, այդ թվում գործադիր իշխանության մարմիններից կունենա անկախություն³: Վերը նշված խնդրի լուծման նպատակով 2015թ. խմբ. Սահմանադրությամբ սահմանադրական կարգավիճակ է ստացել ԿԸՀ-ը, որը անկախ պետական մարմին է, չի մտնում իշխանության որևէ ճյուղի համակարգում և Սահմանադրությամբ ու օրենքներով իրեն վերապահված գործառնությունները իրականացնելիս անկախ է: Կարծում ենք, որ պետական իշխանության մարմինների համակարգում ԿԸՀ-ի անկախ սահ-

մանադրական մարմնի կարգավիճակի տրամադրումը բավականին հիմնավորված է, ինչը կարող է լուրջ խթան հանդիսանալ արդար և թափանցիկ ընտրությունների կազմակերպման համար:

Պետական իշխանության մարմինների համակարգում ԱՍՄ-ների ստեղծման անհրաժեշտությունը ընդգծելու նպատակով նշենք ևս մեկ օրինակ՝ գաղտնիք չէ, որ պետական և ՏԻՄ-երը տիրապետում են ֆինանսական ռեսուրսների և տնօրինում են պետական ու համայնքային սեփականությունը: Ակնհայտ է, որ նշված ոլորտներում, եթե նախատեսված չլինեն վերահսկողական գործուն մեխանիզմներ, ապա կմեծանա պետական և ՏԻՄ-երի կողմից չարաշահումներ կատարելու վտանգը: Հետևաբար՝ նշված ոլորտներում անհրաժեշտ է իրականացնել վերահսկողություն, սակայն այդ պարագայում հարց է առաջանում, արդյո՞ք գործադիր իշխանության համակարգում գործող մարմինները կարող են արդյունավետ վերահսկողություն իրականացնել: Կարծում ենք, որ նշված մարմինների կողմից վերահսկողության իրականացման դեպքում՝ գործադիր իշխանության մարմինների կողմից կարող են դրսևորվել ազդեցության մի շարք լծակներ, որոնք կխոչընդոտեն վերահսկողության արդյունավետությանը: Հետևաբար՝ վերը նշված ոլորտներում առավել արդյունավետ վերահսկողություն իրականացնելու նպատակով անհրաժեշտ է վերահսկողական գործառնության իրականացումը վերապահել անկախ մասնագիտացած մարմնին: Այս խնդրի լուծման նպատակով ՀՀ 2015թ. Սահմանադրությամբ պետական և ՏԻՄ-երի ֆինանսական և սեփականության տնօրինման ոլորտներում վերահսկողություն իրականացնելու նպատակով ստեղծվել է անկախ մասնագիտական գործառնություններ իրականացնող մարմին՝ հաշվեքննիչ պալատը, որը իր մասնագիտական գործառնությունները իրականացնելիս գործադիր իշխանության մարմիններից անկախ է:

Պետական իշխանության մարմինների համակարգում անկախ սահմանադրական մարմինների ստեղծումը լայն առումով միտված է մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների իրացման առավել արդյունավետ երաշխիքների ստեղծմանը: Ժամանակակից սահմանադրական զարգացումները պահանջում են մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների երաշխավորման անմիջական և գործուն երաշխիքների ստեղծում: Անկախ սահմանադրական մարմինների և մարդու իրավունքների երաշխավորման միջև անմիջական կապի առկայությունը ընդգծվել է նաև որոշ միջազգային իրավական ակտերում: 1993թ.

Վիեննային հայտարարությունում նշվում է, որ անկախ մարմինների գոյությունը պայմանավորված է մարդու իրավունքների և իրավունքի գերակայության երաշխավորմամբ, այդ նպատակով անհրաժեշտ է ուժեղացնել անկախ և ինքնավար մարմինների գործունեությունը, որոնք միտված են խթանելու և պաշտպանելու մարդու իրավունքները⁴ :

Անհրաժեշտ է նշել, որ ԱՄՄ-ները գործադիր իշխանության նկատմամբ իրականացնում են գապող և հավասարակշռող գործառույթներ: ԱՄՄ-ների կողմից գործադիր իշխանության նկատմամբ գապման և հավասարակշռման գործառույթը դրսևորվում է որոշ ձևերով, օրինակ՝ ՄԻՊ-ը իրականացնում է *պետական և ՏԻՄ-երի ու պաշտոնատար անձանց կողմից* մարդու իրավունքների և ազատությունների պահպանումը, ՀՊ-ը՝ *հաշվեքննություն է իրականացնում պետական բյուջեի և համայնքային բյուջեների միջոցների*, ստացած փոխառությունների ու վարկերի, պետական և համայնքային սեփականության օգտագործման օրինականության և արդյունավետության նկատմամբ, ԿԸՀ-ը՝ *վերահսկողություն է իրականացնում ընտրությունների անցկացման օրինականության նկատմամբ*: Ինչպես տեսնում ենք, ԱՄՄ-ների կողմից իրականացվող վերը նշված գործառույթները անմիջականորեն կապված է որոշակի ոլորտներում գործադիր իշխանության գործունեության վերահսկման, գապման և հավասարակշռման հետ:

Պետական իշխանության մարմինների համակարգում ԱՄՄ-ներին վերապահված գործառույթների արդյունավետ իրականացման համար առանցքային խնդիր է պետական իշխանության օրենսդիր, գործադիր և դատական ճյուղերի հնարավոր ազդեցությունից ԱՄՄ-ների գործառույթային անկախության ապահովումը: Պետական իշխանության մարմինների համակարգում ԱՄՄ-ների գործառույթային անկախության ապահովման նպատակով անհրաժեշտ է, որ սահմանադրությամբ և օրենքներով ամրագրվեն ԱՄՄ-ների գործունեության բավարար երաշխիքները, խոսքը իրավական և քաղաքական երաշխիքների մասին է: ԱՄՄ-ների անկախության ապահովման տեսանկյունից անհրաժեշտ է, որ ԱՄՄ-ների անդամները ունենան գործունեության բավարար իրավական երաշխիքներ: Սահմանադրական նորմերի վերլուծությունից բխում է, որ ԱՄՄ-ների անդամների գործունեության երաշխիքների մասով առկա են որոշակի խնդիրներ, մասնավորապես՝ սահմանադրական մակարդակով ամրագրված չեն ԱՄՄ-ների անդամների լիազորությունների դադարման և դադարեցման հիմքերը:

ԱՄՄ-ները ապաքաղաքական մարմիններ են, որի պայմաններում պետական իշխանության մարմինների հետ հարաբերություններում առանցքային խնդիրներից մեկը դառնում է այդ մարմինների քաղաքական չեզոքության ապահովումը: ԱՄՄ-ների քաղաքական չեզոքության ապահովումը անհրաժեշտ է դիտարկել երկու տեսանկյունից՝

ա) *ԱՄՄ-ների անդամները չպետք է զբաղվեն քաղաքական և օրենքով արգելված այլ գործունեությամբ,*

բ) *ԱՄՄ-ները պետք է զերծ լինեն արտաքին քաղաքական ազդեցություններից*:

2015թ. խմբ. Սահմանադրությամբ հստակ արգելք է նախատեսվել ԱՄՄ-ների անդամների քաղաքական գործունեությամբ զբաղվելու սահմանափակման առումով, մասնավորապես ԱՄՄ-ների անդամները իրենց լիազորությունների իրականացման ընթացքում չեն կարող լինել որևէ կուսակցության անդամ կամ որևէ այլ կերպ զբաղվել քաղաքական գործունեությամբ (Սահմ. 191-200-րդ հոդվածներ): Այս առումով կարևոր նշանակություն ունի այն հանգամանքը, որ ԱՄՄ-ների անդամների կողմից քաղաքական գործունեությամբ զբաղվելու և պաշտոնների անհամատեղելիության կանոնների խախտման դեպքում Սահմանադրությամբ նախատեսվել են սահմանադրական պատասխանատվության մեխանիզմներ, այն է՝ Ազգային ժողովը պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երեք հինգերորդով դադարեցնում է ԱՄՄ-ների ղեկավարների և անդամի լիազորությունները:

ԱՄՄ-ների անկախության և քաղաքական չեզոքության ապահովման տեսանկյունից առավել կարևոր է այդ մարմիններին արտաքին քաղաքական ազդեցություններից զերծ պահելու հանգամանքը: ԱՄՄ-ները՝ պետական իշխանության մարմինների գործունեության նկատմամբ իրականացնում են որոշ վերահսկողական գործառույթներ, որի պարագայում պետական և ՏԻՄ-երի մարմինների և պաշտոնատար անձանց կողմից կարող են դրսևորվել ազդեցության լծակներ: ԱՄՄ-ների անկախության ապահովման նպատակով անհրաժեշտ են այնպիսի երաշխիքներ, որոնց պայմաններում ոչ մի պաշտոնատար անձ կամ պետական մարմին կամ քաղաքական ուժ ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն չկարողանան ազդել ԱՄՄ-ների գործառույթների իրականացման վրա: Այդ առումով առանցքային նշանակություն ունի ԱՄՄ-ների ձևավորման մեխանիզմները: 2015թ. Սահմանադրությամբ նախատեսվել է, որ ԱՄՄ-ների անդամները ընտրվում են Ազգային ժողովի կողմից՝ պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

երեք հինգրորդով: ԱՄՄ-ների անդամների ընտրության համար ձայների այդպիսի համամասնության նախատեսումը ենթադրում է, ԱՄՄ-ների ձևավորման գործում քաղաքական ուժերի առավել լայն ներգրավվածություն, ինչը նվազեցնում է ԱՄՄ-ների վրա պառլամենտական մեծամասնության ազդեցության հնարավորությունը:

Պետական իշխանության մարմինների համակարգում ԱՄՄ-ների կարգավիճակի հետ կապված հարցերից մեկը առնչվում է հաշվետվողականության սպահովման խնդրին: Չնայած այն հանգամանքին, որ ԱՄՄ-ները պետական իշխանության մարմիններից ունեն ինստիտուցիոնալ և գործառույթային անկախություն, սակայն այդ անկախությունը չպետք է բացարձակ կերպով ընկալել: ԱՄՄ-ների անկախությունը ենթադրում է նաև հաշվետվողականություն բավարար մեխանիզմների նախատեսում: Այս առումով անհրաժեշտ է նշել, որ 2015թ. խմբ. Սահմանադրությամբ նախատեսվել է հաշվետվողականության հետևյալ մեխանիզմը, այն է ԱՄՄ-ները իրենց գործունեության վերաբերյալ ամենամյա հաղորդում են ներկայացնում բարձրագույն ներկայացուցչական մարմնին՝ Ազգային ժողովին:

ՀՀ-յան 2015թ. խմբ. Սահմանադրության համատեքստում առանցքային է համարվում նաև պետական իշխանության մարմինների համակարգում ՀՀ դատախազության ինստիտուցիոնալ տեղի հստակեցման խնդիրը: Պետական իշխանության մարմինների համակարգում դատախազության ինստիտուցիոնալ տեղի վերաբերյալ միասնական մոտեցումներ չկան տեսական գրականությունում: Գ. Չեքոտարևը դատախազությունը համարում է պետական իշխանության առանձին «հսկողական-իրավակիրառ» ճյուղ⁵, Վ. Տոչիլովսկին այն դիտարկում է դատական իշխանության համակարգում⁶, իսկ Կ. Սկվորցովը դատախազությունը համարում է իշխանության ճյուղերից անկախ գործող մարմին⁷: Կարծում ենք, որ անկախ այն հանգամանքից, թե՛ դատախազությունը պետական իշխանության մարմինների համակարգում ինչ կարգավիճակ կունենա, բոլոր դեպքերում էլ դատախազությունը կարող է արդյունավետ գործել, եթե ունենա գործունեության այնպիսի երաշխիքներ, որոնք արտաքին միջամտությունից կապահովեն դատախազության գործունեության անկախությունը, ապահովելով դատախազության գործունեության թափանցիկությունը և հրապարակայնությունը⁸:

Պետական իշխանության մարմինների համակարգում դատախազության ինստիտուցիոնալ տեղի հետ կապված միջազգային փորձի ուսումնասի-

րությունից բխում է, որ նշված հարցի վերաբերյալ միասնական մոտեցումներ չկան: Մի շարք պետությունների սահմանադրական ամրագրումների ուսումնասիրությունից ակնհայտ է դառնում, որ դատախազության կարգավիճակը կամ հստակեցված չէ, կամ ամբողջական հստակեցված չէ: Այսպես՝ *Ռումինիայում* դատախազությանը վերաբերող հոդվածը ամրագրված է դատական իշխանության գլխում և ունի հետևյալ բովանդակությունը՝ դատախազությունը իր գործունեությունը իրականացնում է օրինականության, անաչառության սկզբունքների հիման վրա և գտնվում է *արդարադատության նախարարության հսկողության տակ (սահմ. 132-րդ հոդված)*: *Ալբանիայում* դատախազությունը գործում է դատական իշխանության համակարգում, և սահմանադրության 148-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատախազությունը կազմակերպվում և գործում է որպես կենտրոնական մարմին՝ կցված դատական համակարգին: Իր գործառույթները իրականացնելիս՝ դատախազությունը ենթարկվում է սահմանադրությանը և օրենքներին: *Իտալիայում* դատախազության վերաբերյալ հոդվածը գտնվում է դատական իշխանության գլխում, և ունի հետևյալ բովանդակությունը՝ դատախազությունը իրականացնում է քրեական հետապնդում (սահմ. 112-րդ հոդված):

Միաժամանակ, որոշ պետությունների սահմանադրություններ դատախազությունը բնութագրում են, որպես անկախ կամ ինքնավար մարմին: *Մակեդոնիայի* սահմանադրության 106-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատախազությունը *բացառիկ և ինքնավար* պետական մարմին է, որը իրականացնում է սահմանադրության և օրենքով իրեն վերապահված լիազորությունները: *Խորվաթիայի* սահմանադրության 125-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատախազությունը *ինքնավար և անկախ* դատական մարմին է, որը իրականացնում է իրեն վերապահված լիազորությունները: *Պորտուգալիայի* սահմանադրության 219-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատախազությունը *ինքնավար մարմին* է:

2015թ. խմբ. Սահմանադրությամբ դատախազության վերաբերյալ ամրագրված նորմերի վերլուծությունից բխում է, որ պետական իշխանության մարմինների համակարգում դատախազության իրավական կարգավիճակը ամբողջությամբ հստակեցված չէ: Սահմանադրությամբ դատախազությունը պետական իշխանության որևէ ճյուղի ինստիտուցիոնալ համակարգում չի նախատեսվել: Դատախազության կարգավիճակի վերաբերյալ դրույթ ամրագրված է Սահմանադրության 176-րդ հոդվածի 1-ին մասում, համաձայն որի՝ *«1. Դատախազությունը միասնական համակարգ է, որը դե-*

կավարում է *Գլխավոր դատախազը*»։ Ինչպես տեսնում ենք, Սահմանադրությամբ դատախազության կարգավիճակի վերաբերյալ օգտագործվել է միայն *միասնական համակարգ* եզրույթը և չի նշվում դատախազության անկախության կամ ինքնավարության մասին։ Անհրաժեշտ է նշել, որ տեսական գրականությունում որոշ հեղինակների կողմից կարևորվում է դատախազությանը անկախ լինելու հատկանիշը։ Լ. Սավյուկի կարծիքով, դատախազության արդյունավետ գործունեության համար կարևոր հատկանիշ է համարում անկախությունը, որը անհրաժեշտ է դատախազության գործառույթների և լիազորությունների իրականացման համար : Նշված հարցին՝ Ռուսաստանի «Դատախազության մասին» օրենքի նախագծի վերաբերյալ տրված եզրակացությունում անդրադարձել է նաև Վենետիկի հանձնաժողովը նշելով, որ պետական իշխանության ճյուղերի համակարգում դատախազության անկախությունը չի խախտում իշխանությունների բաժանման և հավասարակշռման սկզբունքը, քանի որ դատախազությունը համարվելով անկախ սահմանադրական մարմին՝ գործում է սահմանադրությամբ իրեն վերապահված լիազորությունների շրջանակներում : Մեկ այլ զեկույցում Վենետիկի հանձնաժողովը նշում է, որ սահմանադրությունը և օրենքները մի կողմից պետք է երաշխավորեն դատախազության անկախությունը, իսկ մյուս կողմից՝ պետք է հսկողական մեխանիզմներ նախատեսեն, որպեսզի դատախազությունը պատասխանատու կերպով իրականացնի իր գործառույթները¹¹ : Մ. Շալումովը և Կ. Ամիրբեկովը դատախազության արդյունավետ գործունեության համար կարևորում են զապումների և հավասարակշռման գործուն մեխանիզմների առկայությունը :

2015թ. խմբ. Սահմանադրության նորմերի վերլուծությունից բխում է, որ դատախազությունը պետական իշխանության մարմինների համակարգում ունի այնպիսի կարգավիճակ, որը բնորոշ է անկախ սահմանադրական մարմիններին, ինչը պայմանավորված է գլխավոր դատախազի նշանակման, պաշտոնակության և դատախազության գործունեության հաշվետվողական մեխանիզմների հետ։ Այսպես՝ 2015թ. խմբ. Սահմանադրության 177-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գլխավոր դատախազն ընտրվում է Ազգային ժողովի կողմից՝ պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երեք հինգերորդով։ Ազգային ժողովը, ոչ միայն ընտրում է գլխավոր դատախազին, այլև Սահմանադրության 177-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համա-

ձայն՝ օրենքով սահմանված դեպքերում պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երեք հինգերորդով կարող է պաշտոնանկ անել գլխավոր դատախազին¹³ : *Բացի այդ դատախազությունը իր գործունեության վերաբերյալ հաղորդում է ներկայացնում Ազգային ժողովին*։ Սակայն 2015թ. խմբ. Սահմանադրությամբ գլխավոր դատախազի կողմից Ազգային ժողովին հաղորդում ներկայացնելու վերաբերյալ սահմանադրական պահանջ չի ամրագրվել։ Նմանատիպ պահանջ ամրագրվեց «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» օրենքով, որի 128-րդ հոդվածի համաձայն՝ գլխավոր դատախազը յուրաքանչյուր տարի՝ մինչև ապրիլի 1-ը, Ազգային ժողով է ներկայացնում հաղորդում դատախազության նախորդ տարվա գործունեության մասին։

Ամփոփելով նշենք, որ սահմանադրական զարգացումների արդյունքում ՀՀ-ում պետական իշխանության օրենսդիր, գործադիր և դատական ճյուղերի կողքին ստեղծվել են անկախ մասնագիտական գործառույթներ իրականացնող մարմիններ՝ ԱՍՄ-ները, որոնք պետական իշխանության ճյուղերից ունեն ինստիտուցիոնալ և գործառութային անկախություն, գործունեությունը կրում է ասպառաղաքական բնույթ, ձևավորվում են Ազգային ժողովի կողմից և իրենց գործունեության վերաբերյալ հաղորդում ներկայացնում Ազգային ժողովին։ Միաժամանակ ԱՍՄ-երի ինստիտուցիոնալ և գործառութային անկախությունը դեռևս բավարար չէ այդ մարմինների արդյունավետ գործունեության իրականացման համար։ ԱՍՄ-երի գործունեության արդյունավետ իրականացման համար անհրաժեշտ են բավարար իրավական և քաղաքական երաշխիքների առկայություն։

¹ Տե՛ս, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանի ՍԳՈ-673 որոշում, ընդունվել է 16.01.2007թ., սկզբնաղբյուր ՀՀ ՊՏ 2007.01.31/7(531) Հոդ.143 հասանելի էր՝ <http://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=30572>

² ԱՄՄ-ների վերաբերյալ միջազգային փորձի ուսումնասիրությունից բխում է, որ մի շարք պետություններում նույնպես գործում են ԱՄՄ-ներ, մասնավորապես՝ *Լեհաստանի* սահմանադրության 9-րդ գլուխը կոչվում է պետական հսկողության և իրավունքների պաշտպանության մարմինները կազմված է բարձրագույն հսկողության պալատից, մարդու իրավունքների պաշտպանի գրասենյակից, ռադիոյի և հեռուստատեսության հանձնաժողովից: *Մոլդովիայի* սահմանադրության 113-րդ հոդվածի համաձայն՝ պետական իշխանությունն իրականացվում է օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանության ճյուղերի կողմից: Այս մարմիններից բացի կան այլ ինքնավար և անկախ մարմիններ, որոնք իրականացնում են պետական իշխանության այլ գործառնություններ: *Հարավային Աֆրիկայի* սահմանադրության 9-րդ բաժինը նախատեսում է վեց անկախ մարմիններ՝ դատախազություն, մարդու իրավունքների կոմիտե, մշակութային իրավունքների զարգացման և պաշտպանության կոմիտե, կրոնական և լեզվաբանական միավորում, գեներերային հավասարության կոմիտե, գլխավոր աուդիտոր և ընտրական հանձնաժողով: *Թունիսի* սահմանադրության 6-րդ գլխի համաձայն՝ գործում են հետևյալ անկախ սահմանադրական մարմինները՝ ընտրական հանձնաժողով, հեռուստատեսության և ռադիոյի հանձնաժողով, մարդու իրավունքների կոմիտե, լավ կառավարման և հակակոռուպցիոն հանձնաժողով: *Պերույի* սահմանադրության 161-րդ հոդվածը, որպես անկախ մարմին նախատեսում է մարդու իրավունքների պաշտպանի ինստիտուտը, իսկ *Ինդոնեզիայի* սահմանադրության 23-րդ հոդվածը՝ գլխավոր աուդիտորական խորհուրդը: *Թաիլանդի Թագավորության* սահմանադրության 11-րդ գլուխը նախատեսում է հետևյալ անկախ սահմանադրական մարմինները՝ ընտրական հանձնաժողով, օմբուդսմենի ինստիտուտը, ազգային հակակոռուպցիոն հանձնաժողով, պետական աուդիտորական հանձնաժողով: *Նեպալի* սահմանադրությունը նախատեսվում է հետևյալ անկախ մարմինները՝ իշխանության չարաշահման քննության հանձնաժողով, ընդհանուր աուդիտորի գրասենյակ, հանրային ծառայությունների հանձնաժողով, ընտրական հանձնաժողով, մարդու իրավունքների հանձնաժողով, ազգային քննական ռեսուրսների և ֆինանսների հանձնաժողով:

³ Առավել մանրամասն տե՛ս, UN Human Rights Committee, General Comment on Art.25 (1996), point 20., հասանելի էր՝ <http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/general%20comment%2025.pdf>

⁴ Տե՛ս, Vienna Declaration, adopted by on 25 June 1993 by the World Conference on Human Rights in Vienna, Austria (A/CONF.157/NI/6), հասանելի էր՝ <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Vienna.aspx>

⁵ Տե՛ս, Чеботарев Г. Н. «Принцип разделения властей в конституционной системе Российской Федерации», Екатеринбург, 1998 г., ст. 16.

⁶ Տե՛ս, Точилковский В. Н. «О концепции прокурорской власти проблемы и перспективы» Советское государство и прав. 1990г., ст. 46., Այս առումով Վենետիկի հանձնաժողովը նշում է, որ հստակ պետք է տարբերակվեն դատախազական և դատական գործառնությունները: Տե՛ս, European commission for democracy through law, (2008)019, «Opinion on the draft law on the Public Prosecutors' service of Moldova» § 6, հասանելի էր՝

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806552ab>

⁷ Տե՛ս, Скворцов К. Ф. «Становление правового государства в РФ и функции прокуратуры», «Государство и право», 1994 г., N 5. ст.7.

⁸ Այս մասին տե՛ս, նաև Վենետիկի հանձնաժողովի կողմից Ուկրաինիայի և Մոնտենեգրոյի «Գ-ատախազության մասին» օրենքի նախագծերի վերաբերյալ տրված եզրակացությունում, տե՛ս European commission for democracy through law, «Opinion on the Draft Law amending the Law of Ukraine on the Office of the Public Prosecutor», CDL-AD(2004)038, § 26 հասանելի էր՝ [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2004\)038-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2004)038-e), տե՛ս նաև European commission for democracy through law, «Opinion on the Draft Law on the State Prosecution Office of Montenegro», CDL-AD(2014)042, § 16 հասանելի էր՝ [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2015\)009-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2015)009-e)

⁹ Տե՛ս, Савюк Л.К. «Правоохранительные органы», учебник, Москва, «Юристъ», 2006 г., ст. 530.

¹⁰ Տե՛ս, European commission for democracy through law, «Opinion on the Federal Law on the Prokuratura (Prosecutor's Office) of the Russian Federation», CDL-AD(2005)014, §13, հասանելի էր՝

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2005\)014-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2005)014-e)

¹¹ Տե՛ս, European commission for democracy through law, «Opinion on the Regulatory concept of the Constitution of the Hungarian Republic», CDL(1995)073rev, chapter 11, p.7 հասանելի էր՝

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(1995\)073rev-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(1995)073rev-e)

¹² Տե՛ս, Шалумов М. С. «Прокуратура в государственном механизме России, проблемы совершенствования прокурорского надзора», Москва, НПК генпрокуратуры РФ., 1997 г., ст. 228-236., տե՛ս նաև Амирбеков К.И., «Государственная власть и местное самоуправление», 2014 г., N 2, ст. 37.

¹³ Մակայն Սահմանադրությամբ ամրագրված չեն գլխավոր դատախազի լիազորությունների դադարեցման հիմքերը: Այս առումով հարկ է նշել, որ Վենետիկի հանձնաժողովը *Հունգարիայի* սահմանադրության նախագծի վերաբերյալ տրված եզրակացությունում, նշում է, որ դատախազության անկախության ապահովման համար անհրաժեշտ է, որ սահմանադրությամբ առնվազն կարգավորվեն հետևյալ հարցերը՝ դատախազության գործառնությունների շրջանակը, գլխավոր դատախազի նշանակման կարգը և ազատման հիմքերը և կարգը: Որոշ պետություններին սահմանադրություններում ամրագրված է գլխավոր դատախազի լիազորությունների դադարեցման հիմքերը:

Մասնավորապես՝ *Ալբանիայի* սահմանադրության 149-րդ հոդվածի համաձայն՝ գլխավոր դատախազը կարող է Հանրապետության նախագահի առաջարկությամբ՝ խորհրդարանի համաձայնությամբ պաշտոնանկ անել գլխավոր դատախազին, եթե գլխավոր դատախազը կոպիտ կերպով խախտել է սահմանադրությունը, գլխավոր դատախազի գործունեության համար առաջացել են ֆիզիկական կամ հոգեկան անկարողություն, կատարել է այնպիսի արարք, որը հարիր չէ դատախազական էթիկային և կարգապահությանը: Տե՛ս, European commission for democracy through law, «Opinion on the Regulatory concept of the Constitution of the Hungarian Republic», նշվաչ զեկույց, p.6.

Այկ Կեսոյան

Ведущий специалист юридического управления
аппарата Президента Республики Армения,
аспирант академии государственного
управления Республики Армения

РЕЗЮМЕ

Основные проблемы институционального места и функциональной роли независимых конституционных органов в системе разделения и баланса властей

Основные черты, характеризующие статус независимых конституционных органов, которые действуют в системе органов государственной власти, а также механизмы сдержек и противовесов, с помощью которых независимые конституционные органы взаимосвязаны с органами государственной власти, были предметом исследования в рамках этой статьи.

Исследование выявило, что в результате конституционных изменений рядом с законодательной, исполнительной и судебной ветвей государственной власти РА были созданы Н О, которые имеют институциональную и функциональную независимость от ветвей государственной власти. Они считаются аполитичными органами, которые формируются Национальным собранием и отвечают перед Национальным собранием. В то же время, были подняты и представлены основные проблемы, которые препятствуют независимым конституционным органам эффективно выполнять свои функции, возложенных на них онституцией и законами.

Ключевые слова: принцип разделения и баланса властей, независимые конституционные органы, прокуратура, функциональная независимость, институциональная независимость, подотчетность.

Hayk Kesoyan

Staff of the President of Armenia, legal department, leading specialist
PhD student of public administration academy of the Republic of Armenia

SUMMARY

Main problems of the institutional place and functional role of independent constitutional bodies in the system of division and balance of authorities

The main features characterizing the status of independent constitutional bodies, who acts in the system of state's power bodies, as well as the mechanisms of checks and balances, with the help of which independent constitutional bodies are interconnected with public authorities, have been a subject of the study within the framework of the article.

The study revealed that as a result of constitutional changes, next to the legislative, executive and judicial branches of state authorities of RA ICB have been created, which has institutional and functional independence from the branches of state authorities. They are considered non-political bodies, which are formed by the National Assembly and are accountable to the National Assembly. At the same time, the main problems have been raised and presented, which inhibit independent constitutional bodies to discharge effectively their functions entrusted to them by the Constitution and laws.

Keywords: the principle of division and balance of authorities, independent constitutional bodies, procuracy, functional independence, institutional independence, accountability.